

ТҮЙІН

Алынған нәтижелер сіңірілетін қоспаның дененің барлық мақалаларының қалыптасуына оң әсерін көрсетеді, бұл дененің негізгі мақалаларының мөлшерімен расталады. Мәселен, 18 айлық жасында өсіру аяқталғаннан кейін рационына сыналатын қоспа енгізілмеген, II - IV тәжірибелік топтардың өгіздеріне тартылу индексінің шамасы бойынша 2,2-3,2%-ға, кең кеуектілігі бойынша – 2,2-3,5% – ға, терең кеуектілігі бойынша-1,9 – 3,0%-ға, массивтілігі бойынша-2,0-4,4% - ға кем бақылау тобының төлдері. Фелуценнің тәулігіне бір жануарға 125 г дозада қолданылуы үлкен әсер етті. Бұл топтың бұқалары үлкен дене пішімімен, дененің созылуымен, дамыған үшіншісімен ерекшеленді.

ӨОЖ 636.32/38:637.5

DOI 10.52578/2305-9397-2021-1-4-71-78

МРНТИ 68.39.19, 68.39.31

Есенғалиев К.Г., ауылшаруашылық ғылымдарының докторы (Ресей Федерациясы), доцент, негізгі автор, <https://orcid.org/0000-0002-8820-5507>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, esengaliev57@mail.ru

Касимова Г.В., ауылшаруашылық ғылымдарының кандидаты (Ресей Федерациясы), <https://orcid.org/0000-0002-9109-2486>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, gulsara.kasimova@mail.ru

Давлетова А.М., ауыл шаруашылығы ғылымдарының магистрі, [https:// orcid.org/0000-0002-3178-3277](https://orcid.org/0000-0002-3178-3277)

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ., 090009, Қазақстан Республикасы, DavletovaAinura@mail.ru

Yesengaliev K.G., Doctor of Agricultural Sciences (Russian Federation), Associate Professor, **the main author**, <https://orcid.org/0000-0002-8820-5507>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, esengaliev57@mail.ru

Kassimova G. V., candidate of Agricultural Sciences (Russian Federation), <https://orcid.org/0000-0002-9109-2486>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, gulsara.kasimova@mail.ru

Davletova A.M., master of Agricultural Sciences, [https:// oprid.org/0000-0002-3178-3277](https://oprid.org/0000-0002-3178-3277)

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan, DavletovaAinura@mail.ru

ӘР ТҮРЛІ ГЕНОТИПТІ ЕТТІ-ЖҮНДІ ЕРКЕК ҚОЗЫЛАРДЫҢ СОЙЫС КӨРСЕТКІШТЕРІНІҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ СИПАТТАМАСЫ COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF SLAUGHTER INDICATORS OF MEAT-WOOL SHEEP OF VARIOUS GENOTYPES

Аннотация

Мақалада Батыс Қазақстан облысының "Қуаныш" ШҚ-да өсірілетін түрлі генотипті 4 және 8 айлық еркек қозылардың тірлей салмақ динамикасының салыстырмалы деректері мен бақылау сойысы көрсеткіштері келтірілген. Бірінші топ ақжайық етті-жүнді саулықтарын солтүстік-кавказдық қошқарларымен шағылыстырудан алынған еркек қозылары, ал екінші топ ақжайық тұқымы аналықтарын куйбышевтық аталықтарымен будандастыру арқылы туылған ұрпақтары болып табылады. Бақылау сойысы кезінде булы ұшаның салмағы бойынша II топтағы 4 айлық жасындағы еркек қозылары I топтағы қатарластарынан 5,3% - ке басым болғаны, ал 8 айлық кезеңде бұл айырмашылық 4,1% - ті құрағаны анықталды. Сойыс көрсеткіштері бойынша екі топтың еркек қозыларының арасында да кейбір айырмашылықтары

бар екендігі анықталды. Осылайша, II топтағы еркек қозылардың 4 айлық жасындағы сойыс шығымы 47,2%, 8 айда – 49,4%, ал I топтағы қатарластарында тиісінше 46,40% және 48,70% құрады. Бұл ретте II топтағы еркек қозылары I топтағы қатарластарынан 4 айлық жасында 0,8% - ке артық болды, ал 8 айдағы айырмашылық 1,4% - ті құрады.

Жұмсақ етінің салмағы бойынша II топтағы еркек қозылары барлық жас кезеңінде I топтағы қатарластарынан жоғары болды. Осылайша, 4 айлық жаста бұл көрсеткіш 78,7%, ал 8 айлығында 79,7% құрады, тиісінше сүйекті тінінің салыстырмалы шығымы – 21,3% және 20,3%. 1 кг жұмсақ еттің энергетикалық құндылығын салыстыру кезінде сенімді айырмашылықтар анықталды. Сонымен, екінші топтың будандарының 1 кг еттің энергетикалық мәні 2428 МДж құрады, бұл бірінші топпен салыстырмалы қарағанда 196 МДж-ге артық болды. 8 айлық етті-жүнді еркек қозыларының етінің химиялық құрамын зерттеу барысында жасы өскен сайын ет құрамындағы ақуыз мөлшері азайып, майдың арта түсетіні анықталды. Бұл денеде бұлшық ет массасының қалыптасуы белсенді жүретіндігімен түсіндіріледі, ал жасына қарай май жиналатыны белгілі болды.

ANNOTATION

The article presents comparative data on the dynamics of live weight and slaughter indicators of 4- and 8-month-old sheep of various genotypes grown in the Kuanysh farm in the West Kazakhstan region. The first group is represented by sheep obtained from crossing Akzhaik meat-wool sheep with rams of the North Kazakhstan meat-wool breed, and the second group is from crossing "Akzhaik x Kuibyshev". It was found that during the control slaughter, the sheep of group II at the age of 4 months outnumbered the peers of group I by 5.3% by the weight of the paired carcass, and at the age of 8 months this difference was 4.1%. According to slaughter indicators, there are also some differences between the two groups of sheep. Thus, the slaughter yield of group II sheep at 4 months of age was 47.2%, at 8 months – 49.4%, and group I sheep 46.40% and 48.70%, respectively. At the same time, the sheep of group II outperformed their peers of group I at the age of 4 months by 0.8%, and at 8 months the difference was 1.4%.

According to the mass of the pulp, the sheep of group II in all age periods surpassed the peers of group I. So, at the age of 4 months, this index was 78.7%, and at 8 months 79.7%, respectively, the relative yield of bone tissue was 21.3% and 20.3%. Significant differences were revealed during the comparison of the energy value of 1 kg of meat. So, in the crossbreeds of the second group, the energy value of 1 kg of meat was 2,428 MJ, which is 196 MJ more than in the first group. During the study of the chemical composition of the meat of 8-month-old meat-wool sheep, it was found that with age, the protein content in meat decreases, and the fat content.

***Түйінді сөздер:** ақжайық, солтүстік-кавказдық, куйбышевтық, ет өнімділігі, сойыс көрсеткіштері.*

***Key words:** Akzhaik, Kuibyshev, North Caucasus, meat productivity, slaughter indicators*

Кіріспе. Қазіргі уақытта қарқындалу жағдайында елдің аграрлық секторының неғұрлым перспективалы бағыты мал шаруашылығы болып табылады, толық ішкі қажеттіліктерін қамтамасыз ететін нарық, агроөнеркәсіптік кешен өнімдерін, сондай-ақ экспорттық әлеуетті іске асырады. Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін ауыл шаруашылығы малдардың асыл тұқымды қасиеттерін жақсарту және өнімділік көрсеткіштерін арттыру ағымдағы жағдайы мен перспективаларын ішкі тұтыну көлемінің артуы есебінен мүмкіндік туады. Бұл жағдайда, қой шаруашылығы өте маңызды рөл атқарады, халықтың қажеттілігін ерекше түрлі шикізатпен және азық-түлік қамтамасыз ету бағытында. Ол үшін Қазақстан Республикасында сан алуан табиғи-климаттық, экономикалық және этникалық факторлардың айтарлықтай оң әсері, осы саланы дамытуға түрлі географиялық аймақтар жеткілікті [1].

Биязылау етті-жүнді бағыттағы қойлар өсу қуаты мен ет өнімділігінің жоғарылығымен, ерте жетілгіштігімен ерекшеленеді және азық шығындарын жақсы өтеп, кроссбредті жүн мен тері шикізатының негізгі көзі болып табылады. Етті-жүнді қой шаруашылығында малдың тірі

салмағы өте маңызды орын алады, жануардың салмағы жоғары болған сайын, соғұрлым ет пен жүнді көп беретіні белгілі. Постэмбрионалды кезеңде жануардың өсуі мен дамуы, дене бітімі мен тірі салмағы арқылы анықталады. Енесінің құрсағында дамуын туылған кездегі тірі салмағы көрсеткіші арқылы, ал дене салмағын енесінен айырған кезде білуге болады [2-4].

Қой шаруашылығының қозы етің өндірісіне мамандануы ет өнімділігінің жоғары деңгейімен сипатталатын тұқымдардың болуын талап етеді. Бұл талапқа ет пен жүн бағытындағы тұқымдары жауап береді, олардың ең маңызды биологиялық ерекшелігі – қозылардың ерте пісіп - жетілуі, қарқынды өсуі мен дамуы, азықты өнімге тиімді айналдыруы, жануарларды ерте жастан тауарлық мақсатта пайдалану мүмкіндігі [5-7].

Малдың қандай да бір түрін өсіру тиімділігін анықтайтын өнімділіктің маңызды белгілерінің бірі ретінде тірі салмағы қойлардың нарық жағдайында бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Жануардың дамуы, оның конституциялық ерекшеліктері, өнімділік бағыты мен деңгейі туралы белгілі бір түсінік дененің өлшемін алу және дененің индексін есептеу арқылы оның сыртқы ерекшеліктерін зерделейді. Бұл ретте осы түр мен өнімділік бағытының жануарларына тән сыртқы пішіндердің айқындылығы едәуір дәрежеде олардың шаруашылық жарамдылығын куәландырады [8-11].

Қой өнімділігін арттырудағы табыстың маңызды құрамдас бөлігі генетикалық әлеуетті жақсарту, тиімді пайдалану және жалпы қой шаруашылығы индустриясының технологиясын сақтау, тұқымдарды, түрлерін, аталық іздері бойынша өсіру және жақсарту, өнімділігі жоғары жануарларды өсіру болып табылады. Өңірлерде шоғырланған тұқымдық генотиптердің әртүрлілігі шаруашылық жүргізуші субъектілерге тиісті табиғи-климаттық жағдайларда оларды өсіру үшін ең жақсысын таңдауға мүмкіндік береді. Сондықтан, нарықтық экономика жағдайында селекциялық жұмысты күшейтумен қатар қой шаруашылығы өнімдерін, атап айтқанда қой етің жоғары сапалы алудың негізгі және тиімді технологиялары қажет [12-15].

Материал және әдістемесі. Батыс Қазақстан облысының Ақжайық ауданы «Қуаныш» ШҚ-да ақжайық етті-жүнді саулықтарын ақжайық қошқарларымен шағылыстырумен қатар солтүстік-кавказдық және куйбышевтық кроссбредті етті-жүнді тұқымының аталықтары қатар пайдаланып, нәтижелі сұрыптау-асылдандыру жұмыстары жүргізілуде.

Жүргізіліп жатырған жұмыстың мақсаты ақжайық кроссбредті етті-жүнді тұқымының еттілік көрсеткіштерін кіріспе шағылыстыру тәсілімен жақсарту болып табылады. Зерттеу жұмысының жоспары ретінде ақжайық етті-жүнді саулықтарын түрлі генотипті қошқарларымен шағылыстыру арқылы алынған еркек кроссбредті етті-жүнді қозылардың ет өнімділігін зерттеу болып табылады.

Шағылыстыруға алынған аталық қошқарлардың өнімділік көрсеткіштері келесідей болды: солтүстік-кавказдық етті-жүнді тұқымының қошқарларының тірілей салмағы 102 кг, жүн қырқымы – 8,0 кг, жүн ұзындығы – 15 см және 48 сапада болды, куйбышевтық тұқымының қошқарларының көрсеткіштері сәйкесінше: 110 кг, 7,5 кг, 13 см, 50 сапада.

Тәжірибе жүргізу үшін ақжайық етті-жүнді тұқымының бірінші бонитировкалық класқа жатқызылатын саулықтарынан екі топ құрылды. Тірілей салмағы мен жүн өнімділігі бойынша өзара ұқсас келді және орташа тірілей салмағы 55,5 кг, жуылмаған жүн шығымы – 4,3 кг, жүн ұзындығы – 12 см және жүн 58-56 сапада болды.

Зерттеулер жүргізу үшін екі аналық топтан шағылыстыру арқылы кроссбредті будандар алынды, олардың бірі – ақжайық биязылау жүнді саулықтары мен солтүстік-кавказдық етті-жүнді аталықтарымен шағылыстырудан алынған төлдер болса, екіншісі куйбышевтық қошқарларымен будандастыру арқылы алынған етті-жүнді қозылар.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Биязылау етті-жүнді бағыттағы қойлар өсу қуаты мен ет өнімділігінің жоғарылығымен, ерте жетілгіштігімен ерекшеленеді және азық шығындарын жақсы өтеп, кроссбредті жүн мен тері шикізатының негізгі көзі болып табылады.

Еркек қозылардың тірілей салмағының динамикасын талдауы көрсеткендей, барлық етті-жүнді қозылар сүттілік кезеңінде белсенді түрде жетіліп, енесінен ажырату кезінде 29-30 кг тірілей салмақ, ал орташа тәуліктік салмақ қосуы 207-216 г құрады. Соның ішінде ең жақсы

салмақ қосу көрсеткіші куйбышевтық кроссбредті етті-жүнді қошқарларымен шағылыстыру арқылы алынған төлдерде байқалды (1 кесте).

Кесте 1 – Қозылардың тірілей салмағы мен орташа тәуліктік салмақ қосуының динамикасы

Топтар	n	Тірілей салмағы, кг			Орташа тәуліктік салмақ қосуы, г	
		Туған кезінде	4 айлығында	8 айлығында	Туылғаннан бастап 4 айлығына дейін	4 айлығынан 8 айлық жасына дейін
I	94	4,12±0,05	28,96±0,29	35,18±0,28	207,0±2,17	51,8±0,77
II	96	4,34±0,04	30,24±0,28	36,15±0,31	216,0±1,72	49,3±0,73

Алынған мәліметтерді талдай келе байқайтынымыз, ең жоғары тірілей салмақ көрсеткішін куйбышевтық кроссбредті етті-жүнді тұқымының қошқарларымен шағылыстыру арқылы алынған еркек қозылары көрсеткен. 4 айлық жасында екінші топтың қозылары бірінші топтағы өздерінің қатарластарынан 1,28 кг немесе 4,42%-ға асып түсті.

Екінші топтағы будандардың тірілей салмағы бойынша басым келуі өсу қарқының жоғары болуымен түсіндіріледі. Еркек қозылардың орташа тәуліктік салмақ қосуы туылғанынан бастап 4 айлығына дейінгі аралықта жоғары болып келеді, ал 4 айлығынан 8 айлығына дейінгі аралықта өсу қуаты бірінші топтың төлдерімен салыстырғанда айтарлықтай жоғары болды.

Будандар 4 айлық жасқа жеткен кезде әр топтан 3 бас етті-жүнді еркек қозылары алынып бақылау сойысы жүргізілді, сойыстың нәтижелері 2-кестеде келтірілген.

Кесте 2 – 4 айлық етті-жүнді еркек қозылардың сойыс көрсеткіштері

Көрсеткіштер	Топтар	
	I	II
Салмағы, кг:		
Сойыс алдындағы	29,20±0,76	30,60±0,77
Булы ұшаның салмағы	13,20±0,56	13,90±0,69
Іш майы	0,36±0,07	0,54±0,12
Сойыс салмағы	13,56±0,71	14,44±0,69
Сойыс шығымы, %	46,40±0,27	47,20±0,31
Жұмсақ етінің шығымы	78,30±1,13	78,70±1,26
Сүйектерінің шығымы, %	21,70±0,28	21,30±0,29
Еттілік коэффициенті	3,61±0,12	3,69±0,17

Сойғаннан кейін булы ұшаның салмағы 13,2-13,9 кг құрады, сойыс салмағы 13,6-14,4 кг. Сойыс шығымы 46,4-тен 47,2% аралығында болды. Сойыс алдындағы салмағының ең жоғары көрсеткіші, бір тәулік аш ұстағаннан кейін, екінші топтың етті-жүнді еркек қозыларында 30,6 кг құрады, ал оны бірінші топпен салыстырғанда 1,4 кг артық болып келеді.

Булы ұшаның ең жоғары салмағы екінші топта 13,9 кг құрады, бұл бірінші топпен салыстырғанда 5,3% артық. Бұл топтағы етті-жүнді еркек қозыларында сонымен қатар ең жоғары сойыс салмағы болды. Сойыс шығымы екінші топта 47,2% құрады, бұл бірінші топпен салыстырғанда 0,8% артық.

Ұшаны бөлшектегеннен кейін ондағы жұмсақ еті мен сүйектерінің үлесі қатынастары анықталды. Жұмсақ етінің ең көп шығымы 78,7% екінші топтың ұшаларынан алынды, сәйкесінше осы топта қаңқа сүйектерінің алатын үлесі ең төмен – 21,3%. Сүйектерінің ірілігімен екінші топтың қозылары ерекшеленді. Екі топтағы ұшаларда сүйектерінің алатын үлесі 21,3-22,7% аралығында ауытқып тұрды, ал жұмсақ етінің үлесі 78,3-78,7% құрады. Сәйкесінше еттілік коэффициенті екінші топтың ұшаларында 3,69 болды. Енесінен

айырылғаннан кейін 4 айлық жастағы етті-жүнді еркек қозылары жақсы шүйгін шөптері бар далалық жайылымдарда 8 айлық жасына дейін дұрыстап жайылып бағылды (3 кесте).

Кесте 3 – 8 айлық еркек қозылардың сойыс көрсеткіштері

Көрсеткіштер	Топтар	
	I	II
Салмағы, кг:		
Сойыс алдындағы	41,10±0,71	42,80±0,71
Булы ұшаның салмағы	19,30±0,82	20,10±0,68
Іш майы	0,74±0,04	1,06±0,03
Сойыс салмағы	20,04±0,80	21,16±0,88
Сойыс шығымы, %	48,70±0,72	49,40±0,79
Жұмсақ етінің шығымы, %	78,50	79,70
Сүйектерінің шығымы, %	21,50±0,71	20,30±0,73
Еттілік коэффициенті	3,65±0,11	3,95±0,15

Тәжірибелік топтардағы кроссбредті қозылардың тірі салмағы 41,1 – 42,8 кг аралығында болды. Сойыс алдындағы ең жоғары тірі салмағы екінші топтың етті-жүнді еркек қозыларында байқалды – 42,8 кг, оның көрсеткіші бірінші топпен салыстырғанда 4,13% немесе 1,7 кг артық келеді.

Ең салмақты булы ұшалар екінші топтың етті-жүнді еркек қозыларынан алынды, олардың салмағы орта есеппен 20,1 кг құрады, бұл бірінші топтың булы ұшаларымен салыстырғанда 4,1% артық болып келеді. Іш майының ең көп мөлшері куйбышевтық кроссбредті етті-жүнді қой тұқымының төлдерінен алынған ұшалардан шықты, оның мөлшері 1,06 кг құрады, бұл көрсеткіш бірінші топтың етті-жүнді еркек қозыларына қарағанда 43,2% артық. Екінші топтың жануарларында сойыс шығымы 49,4%, бұл бірінші топтың будандарына қарағанда 1,4% артық болып келеді. Екінші топтың ұшаларынан жұмсақ етінің ең жоғары шығымы алынған – 79,7%, сүйектерінің шығымы 20,3%, сол себепті ең жоғары еттілік коэффициенті 3,95 құрады. Жануарлардың жасы өскен сайын сойыс шығымы, жұмсақ етінің шығымы және іш майының мөлшері көбейетінін атап кету керек. Қозылардың сойыс шығымы 8 айлық жасында бірінші топта 4,6% -ке көбейіп, ал екінші топтың кроссбредті будандарында 47% құрады. Жұмсақ етінің шығымы өсіп, топтар бойыша сәйкесінше 0,2 және 1,0 %-ға артты. Бұл кроссбредті будандардың жасының өсуіне қарай бұлшық ет массасының көбеюі салдарынан, сәйкесінше жасына қарай бұлшық еттілік коэффициенті де артады.

Еттің тағам ретіндегі құндылығы оның құрамында ақуыздың болуымен және энергетикалық құндылығының жоғарлығымен түсіндіріледі. Еттің химиялық құрамын анықтау үшін етті-жүнді еркек қозылардан алынған жұмсақ етінің талдауы жұмыстары жүргізілді (4-кесте).

Жұмсақ еттегі құрғақ заттардың мөлшері орташа көрсеткіште болды, барлық топтарда 35,3-36,9% құрады. Зерттеу нәтижесінде алынған мәліметтерді биометриялық сараптау кезінде ылғалдың, ақуыздың, майдың және минералдық заттардың алатын үлесі бойынша топтардың көрсеткіштері арасында анық байқалатын айырмашылық табылмады. Нақты айырмашылықтар 1кг еттің энергетикалық құндылығын салыстыру барысында анықталды.

Кесте 4 – Етті-жүнді еркек қозылардың етінің химиялық құрамы мен энергетикалық құндылығы

Топтар	Жұмсақ еттегі мөлшері				Энергетикалық құндылығы, мДж
	су	Ақуыз	май	күл	
1	2	3	4	5	6

4 айлығында					
1	2	3	4	5	6
I	64,7±0,39	17,9±0,29	16,4±0,66	1,0±0,05	2259±2,68
II	63,1±0,46	17,5±0,26	18,4±0,81	1,0±0,05	2428±2,92
8 айлығында					
I	60,9±0,38	16,9±0,29	21,2±0,69	1,0±0,03	2655±2,72
II	59,6±0,37	17,1±0,30	22,3±0,71	1,0±0,04	2775±2,86

Екінші топтағы етті-жүнді будандарында 1 кг жұмсақ еттің қуаттылығы 2428 МДж болды, бұл бірінші топтың көрсеткішімен салыстырғанда 196 МДж-ға артық. 8 айлық етті-жүнді еркек қозылардың етінің химиялық құрамын зерттеу барысында кроссбредті будандардың жасы өскен сайын етінің құрамындағы ақуыздың мөлшері азайып, майдың көбейетіні анықталды. Бұл ағзада бұлшық ет массасының түзілуі белсенді жүретінімен, ал жасы өскен сайын организмде майдың шоғырланатынымен түсіндіріледі.

Бірінші және екінші топтағы еркек қозылардың етінің энергетикалық құндылығы арасындағы айырмашылық 120 МДж немесе 4,5% басым болды. Бұл жерде куйбышевтық етті-жүнді қошқарларымен шағылыстырылып алынған кроссбредті будандардың еті жоғары энергетикалық құндылыққа ие екенін атап өту қажет.

Қорытынды. Осылайша кроссбредті етті-жүнді еркек қозыларды бақылау сойысы кезінде екі әдістеде енесінен айырғаннан кейінгі 4 айлық қозылардан салмағы 13,2-13,9 кг тартатын ұшалар алынды, ал 8 айлығындағы ұшалардың орташа салмағы 19,3-20,1 кг деңгейінде болды, олар куйбышевтық етті-жүнді қошқарларымен шағылыстыру арқылы алынған кроссбредті будандар.

Бақылау сойысы кезінде булы ұшаның салмағы бойынша II топтағы 4 айлық жасындағы еркек қозылары I топтағы қатарластарынан 5,3% - ке басым болғаны, ал 8 айлық кезеңінде бұл айырмашылық 4,1% - ті құрағаны анықталды. Сойыс көрсеткіштері бойынша екі топтың еркек қозыларының арасында да кейбір айырмашылықтары бар екендігі анықталды. Осылайша, II топтағы еркек қозылардың 4 айлық жасындағы сойыс шығымы 47,2%, 8 айда – 49,4%, ал I топтағы қатарластарында тиісінше 46,40% және 48,70% құрады. Бұл ретте II топтағы еркек қозылары I топтағы қатарластарынан 4 айлық жасында 0,8% - ке артық болды, ал 8 айдағы айырмашылық 1,4% - ті құрады.

Жұмсақ етінің салмағы бойынша II топтағы еркек қозылары барлық жас кезеңінде I топтағы қатарластарынан жоғары болды. Осылайша, 4 айлық жаста бұл көрсеткіш 78,7%, ал 8 айлығында 79,7% құрады, тиісінше сүйекті тінінің салыстырмалы шығымы – 21,3% және 20,3%.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Траисов, Б.Б. Акжайкские мясо – шерстные овцы // Овцы, козы, шерстяное дело. – 2013. - №3. – С. 4-6.
2. Ульянов, А.Н. Создание пород овец мясо – шерстного и мясного направления продуктивности /Ульянов, А.Н., Куликова А.Я., Катаманов С.Г.// Эффективное животноводство. – 2017. - №5. – С. 44-47.
3. Ерохин, С.А. Откормочные и мясные качества баранчиков разного происхождения в связи с обхватом пясти // Вестник Кыргызского аграрного университета. – 2008. - № 3. – С.156-159.
4. Косилов, В.И. Особенности весового роста молодняка овец основных пород Южного Урала /В.И. Косилов, П.Н. Шкилёв, Е.А. Никонова [и др.]// Известия Оренбургского государственного аграрного университета. - 2011.- № 1 (29).- С. 93–97.

5. Ерохин, А.И. Интенсификация производства и повышение качества мяса и овец / А.И.Ерохин, Е.А.Карасев, С.А.Ерохин // Монография. Москва, 2015. 303 с.
6. Двалишвили, В.Г. Мясная продуктивность молодняка мясо-шерстных овец разного происхождения / В.Г.Двалишвили, Ч.М.Опакай // Овцы, козы, шерстяное дело. – 2018. -№ 4. – С.21-22.
7. Есенғалиев, К.Г. Научно-обоснованные методы повышения эффективности разведения овец акжайкской мясо-шерстной породы в условиях Западного Казахстана: дис. на соис. учен. степ. доктора с.-х. наук. – Кинель: Самарская сельскохозяйственная академия, 2015.– 414 с.
8. Садыкулов, Т.С. Проблемы использования генофонда курдючных пород овец в отечественном овцеводстве.// Вестник с.-х. науки Казахстана. – Алматы: Бастау, 2000. №7. – С. 37-40.
9. Садыкулов, Т.С., Адылканова Ш.Р. Перспективы развития отечественных мясо-сальных курдючных пород овец.// Тр. XII межд. науч.-практ. конф.: «Аграрная наука – сельскохозяйственному производству Казахстана, Сибири и Монголии». – Шымкент, 2009. Т. II.– С. 217-220.
10. Траисов, Б.Б. Современное состояние и перспективы развития овцеводства Западно-Казахстанской области. / Б.Б. Траисов., Х.И. Укбаев, Д.Б. Смагулов // Известие НАН РК, Серия аграрных наук. – Алматы: Аруна, 2016. №4.– С. 149-153.
11. Давлетова, А.М. Мясо-сальные овцы Западно-Казахстанской области. / А.М. Давлетова, К.Г. Есенғалиев, Д.Б. Смагулов // Наука и Образование. – Уральск: ЗКАТУ им. Жангир хана, 2018.– №3 (52).– С. 53-57.
12. Траисов, Б.Б. Кроссбредное овцеводство Западного Казахстана. / Б.Б. Траисов, А.Н. Баяхов, А.К. Бозымова // Известия ОГАУ. – Оренбург, 2008.– №2 (18).– С. 87-89.
13. Касенов Т.К., Тореханов А.А., Карамшук И.Т. Новая порода «Етті меринос». – Алматы, 2011.– 350 с.
14. Мусабаев Б.И. Научное обеспечение и современное состояние овцеводства Казахстана.// Сб. тр. межд. науч.-практ. конф.: «Современные тенденции развития овцеводства», посв. II съезду овцеводов Казахстана. – Алматы: НИИ овцеводства им. К.У. Медеубекова, 2019.– С. 3-7.
15. Салимбаев Ж.А., Жумаханов А.Ж., Есенбаев А.А. Совершенствование пустынного типа южноказахских мериносов в ПЗ «Пионер».// Сб. тр. межд. науч.-практ. конф.: «Современные тенденции развития овцеводства», посв. II съезду овцеводов Казахстана. – Алматы: НИИ овцеводства им. К.У. Медеубекова, 2019.– С. 277-283.

ADEBIETTER TIZIMI

1. Traisov, B.B. Akzhaikskie myaso – sherstnye ovtsy // Ovcy, kozy, sherstyanoje delo. – 2013. - №3. – S. 4-6.
2. Ul'yanov, A.N. Sozdanije porod ovec myaso – sherstnogo i myasnogo napravleniya produktivnosti /Ul'yanov, A.N., Kulikova A.Ya., Katamanov S.G.// Effektivnoje zhivotnovodstvo. – 2017. - №5. – S. 44-47.
3. Erohin, S.A. Otkormochnye i myasnye kachestva baranchikov raznogo proiskhozhdeniya v svyazi s obhvatom pyasti // Vestnik Kyrgyzskogo agrarnogo universiteta. – 2008. - № 3. – S.156-159.
4. Kosilov, V.I. Osobennosti vesovogo rosta molodnyaka ovec osnovnyh porod Yuzhnogo Urala /V.I. Kosilov, P.N. Shkilyov, E.A. Nikonova [i dr.]// Izvestiya Orenburgskogo gosudarstvennogo agrarnogo universiteta. - 2011.- № 1 (29).- S. 93–97.
5. Erohin, A.I. Intensifikaciya proizvodstva i povyshenie kachestva myasa i ovec/ A.I.Erohin, E.A.Karasev, S.A.Erohin // Monografiya. Moskva, 2015. 303 s.
6. Dvalishvili, V.G. Myasnaya produktivnost' molodnyaka myaso-sherstnyh ovec raznogo proiskhozhdeniya / V.G.Dvalishvili, Ch.M.Opakaj // Ovcy,kozy,sherstyanoje delo. – 2018. -№ 4. – S.21-22.

7. Esengaliev, K.G. Nauchno-obosnovannye metody povysheniya effektivnosti razvedeniya ovec akzhaikskoj myaso-sherstnoj porody v usloviyah Zapadnogo Kazahstana: dis. na sois. uchen. step. doktora s.-h. nauk. – Kinel': Samarskaya sel'skohozyajstvennaya akademiya, 2015.– 414 s.
8. Sadykulov, T.S. Problemy ispol'zovaniya genofonda kurdyuchnyh porod ovec v otechestvennom ovcevodstve.// Vestnik s.-h. nauki Kazahstana. – Almaty: Bastau, 2000. №7. – S. 37-40.
9. Sadykulov, T.S., Adykanova Sh.R. Perspektivy razvitiya otechestvennyh myaso-sal'nyh kurdyuchnyh porod ovec.// Tr. XII mezhd. nauch.-prakt. konf.: «Agrarnaya nauka – sel'skohozyajstvennomu proizvodstvu Kazahstana, Sibiri i Mongolii». – Shymkent, 2009. T. II. – S. 217-220.
10. Traisov, B.B. Sovremennoe sostoyanie i perspektivy razvitiya ovcevodstva Zapadno-Kazahstanskoj oblasti./ B.B. Traisov., H.I. Ukbaev, D.B. Smagulov // Izvestie NAN RK, seriya agrarnykh nauk. – Almaty: Aruna, 2016. №4.– С. 149-153.
11. Davletova, A.M. Myaso-sal'nye ovtsy Zapadno-Kazahstanskoj oblasti. / A.M. Davletova, K.G. Esengaliev, D.B. Smagulov // Nauka i Obrazovanie. – Ural'sk: ZKATU im. Zhangir hana, 2018. – №3 (52).– S. 53-57.
12. Traisov, B.B. Krossbrednoe ovcevodstvo Zapadnogo Kazahstana. / B.B. Traisov., A.N. Bayahov, A.K. Bozymova // Izvestiya OGAU. – Orenburg, 2008.– №2 (18).– S. 87-89.
13. Kasenov T.K., Torekhanov A.A., Karamshuk I.T. Novaya poroda «Etti merinos». – Almaty, 2011.– 350 s.
14. Musabaev B.I. Nauchnoe obespechenie i sovremennoe sostoyanie ovcevodstva Kazahstana.// Sb. tr. mezhd. nauch.-prakt. konf.: «Sovremennye tendencii razvitiya ovcevodstva», posv. II s"ezdu ovcevodov Kazahstana. – Almaty: NII ovcevodstva im. K.U. Medeubekova, 2019. – S. 3-7.
15. Salimbaev Zh.A., Zhumahanov A.Zh., Esenbaev A.A. Sovershenstvovanie pustynnogo tipa yuzhnokazahskikh merinosov v PZ «Pioner».// Sb. tr. mezhd. nauch.-prakt. konf.: «Sovremennye tendencii razvitiya ovcevodstva», posv. II s"ezdu ovcevodov Kazahstana. – Almaty: NII ovcevodstva im. K.U. Medeubekova, 2019.– S. 277-283

РЕЗЮМЕ

В статье приведены сравнительные данные динамики живой массы и убойные показатели 4-х и 8 месячных баранчиков различных генотипов, выращиваемых в КХ «Куаныш» Западно-Казахстанской области. Первая группа представлена баранчиками, полученными от скрещивания акжайкских мясо-шерстных овцематок с баранами северокавказской мясо-шерстной породы, а вторая группа – от скрещивания акжайкских маток с куйбышевскими производителями. Установлено, что при контрольном убое баранчики II группы в возрасте 4 месяца по массе парной туши превосходили сверстников I группы на 5,3%, а в возрасте 8 месяцев эта разница составила 4,1 %.

По убойным показателям также имеются некоторые различия между баранчиками двух групп. Так, убойный выход баранчиков II группы в 4 месячном возрасте составлял 47,2%, в 8 месяцев – 49,4%, а баранчиков I группы соответственно 46,40% и 48,70%. При этом баранчики II группы превосходили своих сверстников I группы в 4 месячном возрасте на 0,8%, а в 8 месяцев разница составила 1,4%.

По массе мякоти баранчики II группы во все возрастные периоды превосходили сверстников I группы.

Достоверные различия были выявлены в ходе сравнения энергетической ценности 1 кг мякоти мяса. Так, у помесей второй группы энергетическая ценность 1 кг мяса составила 2428 МДж, что на 196 МДж больше, чем у первой группы.

Данные химического состава мяса 8-месячных баранчиков показывает, что с возрастом количество белка в мясе уменьшается, а содержание жира увеличивается.